

O POSIBILĂ PROVOCARE PENTRU MUZEOGRAFIA CONTEMPORANĂ ROMÂNEASCĂ: VALORIFICAREA EXPOZIȚIONALĂ A ȘANTIERELOR ARHEOLOGICE PREVENTIVE, LA SOLICITAREA FINANȚATORULUI

EMANOIL PRIPON, HOREA POP

A POSSIBLE CHALLENGE FOR OUR ROMANIAN CONTEMPORARY MUSEOGRAPHY: EXHIBITIONAL VALORIZE OF THE PREVENTIVE ARCHAEOLOGICAL SITES, AT THE REQUEST OF THE SPONSOR

Abstract: *The beginning of an exhaustive investment work of the company Michelin Romania on a relatively large area, in an archaeological site (Zalău, Dealul Lupului, Sălaj County) that imposed the opening of a rescue site. The research team trained specialists in the History and Art County Museum of Zalău, and the Department for Culture, Cults and National Cultural Patrimony of Sălaj County.*

At the request of the sponsor for the preventive archaeological research between 2003–2004 in the space from SC Michelin Romsteel Cord SA, Lupului Street, no 43, Zalău, Sălaj county, there was set up a permanent exhibition. The exhibition contains precise copies (scientific imitations) of the pieces that were discovered, short archaeological comments in Romanian and French, pictures and graphical reconstructions of dwellings, forts, military equipment of Roman age etc.

The exhibition floor is designed as a poster with six fields corresponding to the six historical eras that are shown (Stone Age, Bronze Age, Dacian Age, Roman Age – Romans, Roman Age – Barbarians and Early Medieval Age).

At the bottom of the exhibition, on the entire width, there is a board that holds copies on the artifacts that were discovered on the Barbarian incineration graves from 2nd century A.D. (M1, M2 and M4). This board superposes the seating of the case that holds the copy of the two incineration graves with the entire funeral accessories (M6 and M3).

By using new communication means (copies of the original artifacts, graphical and ambient reconstructions) the visitor can make a clear picture on the lifestyle of the communities in the area, for each individual Age.

Rezumat: Debutul unei ample lucrări de investiții din partea firmei Michelin Romania pe un spațiu considerabil ca întindere, în aria unui sit arheologic (Zalău, Dealul Lupului, jud. Sălaj) a impus deschiderea unui șantier de salvare. Colectivul de cercetare a fost format din specialiști de la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, și Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național a județului Sălaj.

La solicitarea finanțatorului cercetării arheologice preventive din anii 2003 – 2004 într-un spațiu din locația SC Michelin Romsteel Cord SA, din strada Lupului, nr. 43, Zalău, jud. Sălaj, a fost amenajată o expoziție cu caracter permanent. Expoziția cuprinde copii fidele (replici științifice) ale pieselor descoperite, scurte comentarii arheologice în limbile română și franceză, ilustrație și reconstituiri grafice de locuințe, fortificații, elemente de echipament militar de epocă romană etc.

Pavilionul expozițional este conceput ca un poster cu șase câmpuri corespunzătoare celor șase epoci istorice prezentate (epoca pietrei, epoca bronzului, epoca dacică, epoca romană – romani, epoca romană – barbari și ev mediu timpuriu).

La baza frontului expozițional, pe toată lățimea lui, se află o poliță pe care sunt expuse copii după artefactele descoperite în mormintele de incinerare barbare de secol II p. Chr. (M1, M2 și M4). Această poliță suprapune soclul vitrinei care adăpostește reconstituirea altor două morminte de incinerare cu întreg inventarul funerar (M6 și M3).

Prin utilizarea unor mijloace de comunicare inedite (copii după artefactele originale, reconstituiri grafice și de ambient) vizitatorul își poate face o imagine mai completă asupra modului de viață al comunităților din zonă, pentru fiecare epocă în parte.

Keywords: investor – beneficiary, archaeological exhibition, historical imitations, rescue diggings, archaeological diggings

Cuvinte-cheie: investitor – beneficiar, expoziție de arheologie, replici istorice, săpături de salvare, descoperiri arheologice.

De la apariția legii prin care se instituie regimul juridic al bunurilor aparținând patrimoniului cultural național mobil, indiferent de proprietarul acestora¹

¹ Legea privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, în Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr. 530 din 27 octombrie 2000 (Legea nr. 182/2000, cu modificările ulterioare).

arheologia preventivă românească traversează o perioadă bogată din punct de vedere al cercetării de teren.

Solicitările pentru eliberarea de sarcină arheologică a unor terenuri depuse de către beneficiarii investițiilor publice sau private, au constituit adevărate „filoane de aur” pentru cercetare și multe ori veritabile „baloane cu oxigen” pentru bugetul instituțiilor muzeale.

Nu o dată investitorul și-a exprimat dorința de a se valorifica sub aspect muzeografic rezultatele intervențiilor de salvare, prin amenajarea unor expoziții cu caracter permanent în anumite puncte din spațiile construite pe situl arheologic. Conform legislației în vigoare, înființarea de muzee și colecții publice, indiferent de forma de constituire, proprietate și administrare a patrimoniului cultural mobil, se face cu avizul prealabil al Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor. Obligația obținerii avizului prealabil în vederea înființării unei colecții publice sau a unui muzeu revine persoanei fizice sau juridice solicitante.² La aceasta se adaugă în mod firesc, necesitatea respectării normelor de conservare a bunurilor de patrimoniu mobil care impun, printre altele, asigurarea unor condiții optime de microclimat și securitate.³ Aceste cerințe – perfect îndreptățite – pot să descurajeze într-o oarecare măsură inițiative de acest gen.

Ținând cont de aceste aspecte prezentăm modalitățile concrete prin care, la solicitarea finanțatorului, rezultatele cercetărilor arheologice au fost valorificate sub aspect expozițional în locația unei societăți pe acțiuni.

Debutul unei mari lucrări de investiții din partea firmei *Michelin Romania* a impus deschiderea unui șantier arheologic preventiv în punctul *Dealul Lupului*, orașul Zalău, județul Sălaj, însoțit de operațiuni de supraveghere arheologică în zonele fără potențial arheologic.⁴ Pentru atingerea scopului propus, respectiv descărcarea de sarcină arheologică a zonei destinată investiției, au fost trasate secțiuni și casete în vederea cercetării unor complexe însumând o suprafață de peste 6000 mp, investigați sistematic.

Cunoscut în literatura istorică de specialitate datorită descoperirii prin mici sondaje arheologice a unor urme de locuire neolitică și hallstattiană, punctul

² *Legea muzeelor și colecțiilor publice*, în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, Nr. 528 din 23 iulie 2003 (Legea nr.311/2003); Pentru modificări ulterioare, vezi *Legea muzeelor și colecțiilor publice* (Legea nr.311/2003, republicată), în *Monitorul Oficial al României*, Nr. 927 din 15 noiembrie 2006.

³ Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 1999, p. 6–97; 129–156; 244–293; *Hotărârea Guvernului României pentru aprobarea Normelor de conservare și restaurare a bunurilor culturale mobile clasate*, în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, Nr. 58 din 23 ianuarie 2004.

⁴ Colectivul de cercetare a fost format din: cercetător științific principal I dr. Alexandru V. Matei (Responsabil de șantier – Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău – MJIAZ, responsabil epoca romană, fortificații romane), cercetător științific II dr. Horea Pop (MJIAZ, responsabil epoca dacică și epoca romană – locuirea barbară), Mirel Andraș (MJIAZ, responsabil neolitic), Daniel Sana (DPCCPCN, responsabil epoca bronzului și epoca fierului), cercetător științific III Dan Bacuț-Crișan (MJIAZ, responsabil ev mediu timpuriu).

Dealul Lupului este situat pe un platou mărginit la est de Valea Miții, care se varsă în Valea Zalăului, aflată la nord de dealul amintit, curgând paralel cu acesta spre vest. Dealul are o altitudine maximă de cca. 300 m, și o diferență de nivel față de vale de maxim 100 m. Ceramica descoperită în cercetările de teren ulterioare sondajelor, sugera o locuire a platoului și în epoca dacică și romană.

În suprafața investigată au fost descoperite 118 complexe arheologice din epoci diferite după cum urmează: epoca pietrei – neolitic, 11 complexe; epoca bronzului, 34 complexe; prima epocă a fierului – Hallstatt, 14 complexe; epoca dacică La Tene, 18 complexe; epoca romană și barbari, 21 complexe; ev mediu timpuriu 18 complexe; epoca modernă, 2 complexe. Din punct de vedere al tipurilor de complex și al caracterului acestora, poate fi identificat un spectru larg și spectaculos. Au fost descoperite următoarele tipuri de complexe⁵: locuințe – 39; gropi de provizii, menajere, de stâlp – 55; cuptoare – 8; latrine romane – 3; morminte barbare și medievale – 9; fortificații romane (castre din pamant) – 3; fortificații neolitice – 2.

Amenajată în locația Societații Comerciale *Michelin Romsteel Cord S.A.*, cu sediul în strada Lupului, nr. 43, localitatea Zalău, județul Sălaj, expoziția cu caracter permanent include numai copii științifice (replici) ale pieselor descoperite aici, originalele (exponatele autentice) fiind păstrate la Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău. S-a apelat la aceasta formulă deoarece nu contravine legii și nu este pusă în pericol integritatea pieselor autentice. Exponatele auxiliare și complementare etalate reprezintă realități arheologice identificate în urma cercetărilor de pe *Dealul Lupului* dar și realități din nord – vestul României, care de-a lungul istoriei au influențat într-un mod mai mult sau mai puțin pregnant dezvoltarea comunităților din întreaga Transilvanie. Frontul expozițional cu dimensiunea de 1,5 × 1,5 metri este conceput ca un poster cu 6 câmpuri corespunzătoare celor 6 epoci istorice reprezentate mai consistent prin descoperiri arheologice.

Principalele epoci istorice ilustrate prin descoperiri arheologice (epoca pietrei, epoca bronzului, epoca fierului, epoca romană-romani, epoca romană-barbari și evul mediu timpuriu), sunt redată în expoziția de bază prin explicații scrise, imagini și copii științifice ale artefactelor descoperite. Pentru localizarea mai precisă a descoperirilor, fundalul textului aferent comentariului arheologic este colorat diferit pentru fiecare epocă reprezentată și redată cu aceeași culoare pe planul general al investiției, situat în zona centrală a frontului expozițional.

Componentele de articulare tematica includ etalarea exponatelor auxiliare (copii după artefactele descoperite) și a exponatelor complementare (texte,

⁵ Alexandru V. Matei, Horea Pop, Mirel Andraș, Dan Bacuț-Crișan, în *Cronica cercetărilor arheologice*, Cluj-Napoca, 2004, p. 375–378; Alexandru V. Matei, Horea Pop, în *Cronica cercetărilor arheologice*, Mangalia, 2005, p. 411–413.

ilustrații, propuneri de reconstituire grafică)⁶ determinate de spațiul expozițional. Deasupra frontului expozițional este scris titlul expoziției în limbile română și franceză. Sub frontul expozițional se află o poliță de 1,5 × 0,4 metri destinată expunerii pieselor (côpiilor științifice) din mormintele germanice M1, M2 și M4. Această poliță suprapune soclul vitrinei (1,5 × 0,4 × 0,7 metri) care adăpostește reconstituirea mormintelor barbare M6 și M3. (Foto 1)

În continuarea demersului nostru științific prezentăm succint segmentele cronologice ale expoziției cuprinzând text, ilustrații, reconstituiri grafice și copii științifice (replici realizate după artefactele descoperite).

1. EPOCA PIETREI

1.1. Text (comentariu arheologic)

Descoperirile neo-eneolitice. Cercetările mai vechi și mai noi au scos la iveală urme de locuire și materiale arheologice ce pot fi atribuite etapei târzii a grupului Iclod (Iclod III), etapă care începe în jurul anului 4800 î.Chr. și se continuă pe parcursul a două secole.

Sub aspect climatic, această perioadă (4800 – 4600 î.Chr.) se caracterizează printr-o climă caldă și umedă, propice dezvoltării comunităților pastoral-agricole de tip Iclod. Cu toate acestea, se remarcă, sub aspectul culturii materiale, un fenomen de retardare. În această perioadă, vasele ceramice sunt mai puțin bogate în ornamente iar pasta din care sunt confecționate și arderea, sunt mai slabe calitativ față de etapele anterioare. Acest fenomen îl remarcăm și din punct de vedere al tipului de habitat. Din totalitatea locuințelor cercetate în așezarea de la Zalău (șase locuințe și trei gropi de provizii), majoritatea sunt de tip bordei⁷. Astfel de construcții constau dintr-o groapă aproximativ circulară și un stâlp central ce susținea acoperișul realizat dintr-o structură de lemn acoperită cu stuf sau paie.

Ocupațiile de bază ale oamenilor din această perioadă de timp au fost cultivarea primitivă a plantelor și creșterea animalelor. În afara acestora, membrii comunității de la Zalău se mai îndeletniceau probabil cu pescuitul, vânatul, culesul dar și cu diferite meșteșuguri casnice precum torsul, țesutul, olăritul sau confecționarea uneltelor și armelor din piatră, os sau corn.

Fenomenul de retardare menționat anterior, este determinat de extinderea spre vest și nord-vest a altor comunități tribale din zona bazinului mijlociu al văii Mureșului, fapt ce determină dislocarea autohtonilor și migrarea lor spre vest, așezarea de la Zalău fiind rezultatul concret al acestei migrații.

⁶ Radu Florescu, *Bazele muzeologie*, Ediția a II-a, București, 1999, p. 175–176; Eva Mârza, *Muzeologie generală*, Alba Iulia, 2004, p. 101.

⁷ Alexandru V. Matei, Horea Pop, Mirel Andras, Dan Bacuț-Crișan, *op. cit.*, p. 375, 377.

Sub aspect socio-politic, relațiile cu populațiile învecinate au fost destul de tensionate, fapt care îi determină pe purtătorii acestui grup cultural să își întărească așezările cu puternice sisteme de fortificare compuse din șanțuri și palisadă din lemn. Locuințele descoperite la Zalău, majoritar de tipul bordeielor și fortificarea acestei așezări prin două șanțuri circulare concentrice (diametre de 80m, respectiv 60m) ce aveau probabil la interior o palisadă din bârne masive de lemn, ne oferă în continuare indicii cu privire la climatul violent în care erau obligați să trăiască locuitorii aceste așezări. Urmele de arsură și distrugerea locuințelor, dar mai ales a sistemului de fortificație, surprinse cu ocazia cercetărilor arheologice, ne dovedește că așezarea de la Zalău a avut un sfârșit violent datorat probabil unui atac. În lipsa unor indicii clare care să ateste o luptă și pe baza descoperii în interiorul locuințelor a unui bogat inventar casnic format în special din ceramică (vase pentru gătit și păstrat hrana, vase pentru băut etc.), considerăm că așezarea a fost abandonată în grabă, după distrugerea sa de către atacatori ea ne mai fiind refăcută.

1.2 Ilustrație

În câmpul expozițional rezervat acestei epoci sunt reproduse la scara mărită două fotografii reprezentând o locuința surprinsă la conturare și după golire, alături de alte două fotografii reprezentând profilul șanțurilor de apărare a fortificației.

1.3 Reconstituiri grafice

Alături de cele două grupuri de fotografii amintite este prezentată propunerea de reconstituire grafică a unei locuințe adâncite și propunerea de reconstituire grafică a fortificației cu dublu șanț de apărare.

1.4 Replici (c copii științifice)

În partea de jos a câmpului expozițional destinat epocii pietrei, pe o poliță transparentă este expusă copia unui vas pentru băut, descoperit în acest context.

2. EPOCA BRONZULUI

2.1 Text (comentariu arheologic)

Pe baza analogiilor cu descoperiri similare din Transilvania, materialele ceramice, majoritar ornamentate cu striuri, pot fi atribuite perioadei de început a Epocii Bronzului Mijlociu ce pare să se contureze deja pe la 2300 și 2200 î.Hr. fiind paralelă cu perioada de maximă înflorire a civilizației minoice.

Perioada mijlocie a epocii Bronzului este definită ca fiind una de relativă stabilitate, în cadrul căreia se dezvoltă, pe arii bine definite, primele culturi tracice

din zonă. Sub aspect climatic, această perioadă se caracterizează printr-o climă caldă și uscată, mai puțin propice cultivării plantelor. Prin urmare, ocupațiile principale ale acestei perioade sunt axate mai mult pe creșterea vitelor și într-o mai mică măsură pe cultivarea plantelor, resurse alimentare suplimentare fiind obținute probabil din vânat și pescuit. Un mod de viață ușor mobil, cu o economie bazată mai mult pe creșterea vitelor și pendularea oamenilor în funcție de bogăția locurilor de pășunat ne este sugerat și de descoperirile de la Zalău. Faptul că toate locuințele sunt de tip bordei (șase locuințe), construcții ce nu implică amenajări de anvergură, iar dintre acestea, doar una păstra urmele unei instalații de foc (un cuptor), indică astfel caracterul sezonier al locuirii de aici⁸. Lipsa altor complexe de locuit sau a oricăror anexe pentru păstrat provizii (doar 27 gropi banale menajere, poate și pentru păstrat provizii) ne arată că nu avem de-a face cu un sat antic ci doar cu niște locuințe sezoniere legate probabil de creșterea vitelor, lunca văii Zalăului și pădurile din jur oferind un teren propice unei astfel de îndeletniciri. Aceste locuințe nu sunt nici măcar contemporane, ele se suprapun pe același loc la distanțe de timp apreciabile. Această afirmație se bazează pe faptul că așa cum spuneam, locuințele se suprapun parțial. Fiind vorba de bordeie, deci gropi săpate în pământ având un acoperiș din lemn și stuf, o locuință nu poate să suprapună alta decât în situația în care construcția anterioară nu mai funcționa iar groapa acesteia era deja umplută și tasată.

Importanța descoperirilor de la Zalău rezidă mai ales din faptul că acestea marchează practic trecerea de la perioada timpurie a epocii bronzului la perioada mijlocie și începutul unei culturi care se va răspândi în toată Transilvania, dăinuind mai bine de 1000 de ani. Materialele ceramice, de o bună factură și bogat ornamentate cu striuri, sunt printre puținele dacă nu chiar singurele la ora actuală, descoperiri din această importantă etapă cultural-istorică.

2.2 Ilustrație

Și în acest caz avem reprezentate complexe arheologice surprinse la conturare și după golire, alături de fotografiile unor fragmente ceramice cu decor.

2.3 Reconstituiri grafice

Datorită naturii complexelor descoperite, pentru această epocă nu avem propuneri de reconstituire grafică.

2.4 Replici (coppii științifice)

Exponatele auxiliare pentru care s-a optat în cazul de față au fost un topor de piatră și o săpăligă din os (corn). Ambele replici după aceste artefacte au fost

⁸ Ibidem, p. 375–377.

fixate în cozi de lemn pentru a sugera cât mai bine funcționalitatea lor și expuse direct pe poster, în spațiul rezervat epocii bronzului.

3. EPOCA DACICĂ

3.1 Text (comentariu arheologic)

Așezarea dacică este concentrată în extremitatea vestică a excavației. Deocamdată au fost descoperite 18 complexe arheologice aparținând acestei epoci. Gropile descoperite (trei) deserveau cuptoare menajere în general. Cuptoarele menajere (trei) erau de formă circulară cu diametrul maxim de 1m. Locuințele dacice (12) erau în general adâncite maxim 0,5 m, de formă patrulateră. Inventarul acestora a fost bogat doar în două cazuri, constând în ceramică lucrată cu mâna și la roată, ustensile din lut (prășnele de fus, greutăți de război de țesut) și piatră (cute pentru ascuțit, fragmente de râșniță).⁹

Datarea așezării¹⁰ în etapa La Tene C2 (sfârșitul sec. III – prima jumătate a sec. II î.Hr.) este sugerată de ceramică. Absența categoriilor ceramice celtice sugerează faptul că ne aflăm în perioada de final a dominației celților în aceste spații. Este și etapa trecerii etnicului dacic spre tipul de civilizație caracteristic finalului epocii fierului. Aceasta culminează cu creșterea puterii dacilor pentru următorii 200 ani, în spațiul central și est european în detrimentul celților.

3.2 Ilustrație

Prin intermediul a patru imagini sunt redată urmele unor locuințe dacice și cuptorul menajer aferent.

3.3 Reconstituiri grafice

Pentru locuința semiadâncită există o propunere de reconstituire grafică alături de redarea unei îndeletniciri sugerate de inventarul arheologic (toarcerea lânii).

3.4 Replici (côpii științifice)

Au fost realizate copii după trei fusaiole (prășnele de fus din lut), două dintre ele fiind expuse pe o poliță transparentă iar cea de-a treia este montată pe un fus din lemn și așezată în imediata vecinătate a fotografiei cu reconstituirea operațiunii de tors lână.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, p. 377; Alexandru V. Matei, Horea Pop, în *Cronica cercetărilor arheologice*, 2005, p. 412.

4. EPOCA ROMANĂ – ROMANI

4.1 Text (comentariu arheologic)

O descoperire spectaculoasă este reprezentată de cele două castre romane de marș sau de campanie militară situate la o distanță apreciabilă (10 km) în fața limesului de pe culmea Munților Meseș. Importanța Văii Zalăului, pentru accesul spre căile de intrare prin fortificațiile de graniță romane, este sugerată de amplasarea acestor două castre în acest punct. Nu este exclusă existența și a altor castre pe Dealul Lupului.

Complexul C38 este un castru roman din pământ cu dimensiunile, deocamdată, de 310×186 m, orientat SV-NE. S-a păstrat doar șanțul acestuia, pe tronsoane diferite, având formă de V, uneori cu icul ajustat la curățiri repetate în epoca romană. Adâncimea păstrată este de 1–1,3 m. În casele A și B a fost investigat un segment din sectorul porții decumana a castrului.

Complexul C42 este un castru roman din pământ cu lungimea laturilor cunoscute de 385×180 m, orientat V-E, cu tipul șanțului asemănător cu al celui alt castru, dar aparent anterior acestuia.¹¹

Absența elementelor de datare concrete împiedică o încadrare cronologică absolută a acestor amenajări defensive romane, dar este foarte posibil ca primul castru (C42) să dateze de la cucerirea Daciei de către Traian (106 d.Hr) în marșul către centru dacic fortificat de pe Măgura Șimleului, iar cel de-al doilea de la războaiele marcomanice (160–180 d.Hr) din timpul împăratului Marcus Aurelius.¹²

4.2 Ilustrație

Pentru acest segment cronologic avem reprezentate profile ale șanțurilor romane aparținând celor două castre, șanțul golit, profilul unei latrine romane și fotografia unui fragment de *lorrica squamata*.

4.3 Reconstituiri grafice

Pentru a ușura înțelegerea termenilor *castru de pământ* (lemn) și *lorrica squamata* este ilustrată propunerea de reconstituire grafică a unui castru roman din lemn și imaginea unui soldat echipat cu armură de tip *lorrica squamata*.

4.4 Replici (côpii științifice)

Lângă fotografia unei mase compacte de zale provenită de la o *lorrica squamata*, sunt expuși câțiva solzi de armură cusuți între ei cu fir de cupru, pentru a obține astfel un fragment dintr-o cămașă de zale.

¹¹ Alexandru V. Matei, Horea Pop, *Castrele romane de marș descoperite la Zalău-Dealul Lupului (județul Sălaj)*, în *DACIA AUGUSTI PROVINCIA. CREAREA PROVINCIEI*, Eugen Ș. Teodor, Ovidiu Țentea (editori), Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2006, p. 173–176.

¹² *Ibidem*, p. 178.

5. EPOCA ROMANĂ – BARBARI

5.1 Text (comentariu arheologic)

Descoperirile aparținând „barbarilor” din preajma Provinciei romane Dacia sunt spectaculoase mai ales datorită inventarului celor 6 morminte de incinerare cercetate¹³. Acestea aparțin primului val germanic (vandali) care s-a apropiat dinspre zonele Tisei Superioare de granița de nord-vest a Daciei Romane (mijlocul sec. II)¹⁴. Mormintele de altfel aparțin unor luptători. Inițial aliați ai dacilor împotriva romanilor, după cucerirea Daciei regelui Decebal de către împăratul Traian (106 d.Hr), alianța militară daco-vandalică devine aliată a romanilor interpunându-se între aceștia și sarmații iazigi (dintre Dunăre și Tisa) și germanicii cvazi și marcomani (din spațiul Cehiei și Slovaciei)¹⁵.

Locuirea „barbară” identificată pe locul castrelor romane de marș (deocamdată șapte locuințe, un cuptor și o groapă de provizii) este ulterioară castrelor și necropolei și poate fi datată pe parcursul sec. III d. Hr¹⁶. Alături de multe altele din apropiere demonstrează tipul relațiilor dintre romani și daco-germani pe perioada stăpânirii romane în zonă.

5.2 Ilustrație

Caracterul spectaculos al descoperirilor de epocă romană aparținând mediului barbar, este dat de fotografiile „*in situ*” a patru morminte de incinerare.

5.3 Reconstituiri grafice

Pentru a facilita înțelegerea funcționalității descoperirilor cu caracter funerar, a fost redată imaginea unui luptător germanic, echipat complet. Cifrele arabe fac trimitere la elementele echipamentului militar descoperit în mormintele de incinerare, expuse sub formă de replici la baza posterului și în vitrina – soclu.

5.4 Replici (c copii științifice)

Un loc important printre artefactele de epocă romană îl ocupă descoperirile cu caracter funerar. Pentru realizarea expoziției s-au efectuat replici după întregul inventar funerar aparținând acestei epoci (Anexa 1). La baza posterului într-un spațiu de 1,5 × 0,4 m sunt expuse un număr de trei morminte de incinerare marcate de stânga la dreapta cu M1, M4, M2.

¹³ Alexandru V. Matei, Horea Pop, Mirel Andraș, Dan Bacuț-Crișan, *op. cit.*, p. 376.

¹⁴ *Ibidem*, p. 377–378; Alexandru V. Matei, Horea Pop, *op. cit.*, p. 412.

¹⁵ Horea Pop, *Barbari la granița de nord-vest a Daciei Romane*, comunicare prezentată la simpozionul: *Preocupări recente în cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural național*, Târgu Mureș, 19–20 nov. 2004.

¹⁶ Alexandru V. Matei, Horea Pop, Mirel Andraș, Dan Bacuț-Crișan, *op. cit.*, p. 378.

Mormântul de incinerare M1 cuprinde copia urnei funerare, din care s-a păstrat doar partea inferioară, oase incinerate, bucăți de cărbune, un amnar, o lance și o foarfecă îndoită ritual. (Foto 2)

Mormântul de incinerare M4 nu are urnă funerară dar posedă un inventar arheologic extrem de bogat constând în: umbo de scut, foarfece, cuțite, vârf de lance, vârfuri de săgeți, amnar, mâner de scut, cărbune și oase incinerate. (Foto 3)

Mormântul de incinerare M2 include replica urnei funerare (din care s-a păstrat doar partea inferioară) în care sunt depuse oase incinerate, cărbune și un vârf de lance îndoit ritual. (Foto 4)

Polița pe care sunt reconstituite cele trei morminte suprapune soclul vitrinei care adăpostește reconstituirea mormintelor M6 și M3. (Foto 1)

Mormântul M6 cuprinde copia urnei funerare în care sunt depuse oase carbonizate, bucăți de cărbune și replici după fragmentele de vase deformate (datorită arderii până la vitrifiere), utilizate pe post de capac al urnei.¹⁷ În jurul urnei sunt depuse replici după obiectele aparținând războinicului incinerat: umbo de scut, spada și lance îndoite ritual, amnare, catarama, un vârf de săgeată și două vase cu ofranda. (Foto 5)

În mormântul de incinerare M3 se află copia urnei funerare în care sunt depuse oase incinerate, fragmente de cărbune și două fibule din fier. (Foto 5)

Cu ajutorul hârtiei cartonate și a unui material textil, integrate cromatic prin pensulare cu o emulsie apoasă de lut, s-a redat secțiunea celor două gropi în care au fost depuse urnele mormintelor M6 și M3. Inventarul funerar metalic, este marcat cu cifre arabe corespunzătoare propunerii de reconstituire grafică a echipamentului aparținând unui războinic germanic, astfel încât funcționalitatea obiectelor expuse în contextul funerar să fie ușor de înțeles.

6. EVUL MEDIU TIMPURIU

6.1 Text (comentariu arheologic)

Cercetarea parțială sau integrală a complexelor descoperite în acest punct (7 gropi menajere, de provizii și de stâlp, 6 locuințe, 3 cuptoare menajere, 2 morminte)¹⁸, îngreunează formularea unor concluzii pertinente de natură cronologică.

Așezarea medievală face parte din tipurile de așezări caracteristice spațiului central și est european din perioada medievală timpurie. Așezarea se compunea din locuințe și construcții anexe, dispuse oarecum organizat.

¹⁷ Emanoil Pripon, *Restaurarea materialului ceramic dintr-un mormânt barbar de incinerare* (sec. II p. Chr.), în *Restaurare. Știința-Artă*, Brașov, Editura C2 design, 2005, p. 116, 119; *Idem*, *Urnă funerară*, în *Salonul Național de Restaurare-Conservare*, Craiova, Editura Sim Art, 2006, p. 19.

¹⁸ Alexandru V. Matei, Horea Pop, Mirel Andraș, Dan Bacuț-Crișan, *op. cit.*, p. 375–377.

Locuințele erau săpate în pământ (adâncite) și aveau pereții ridicați din bârne de lemn, împletituri de nuiete lipite cu lut. Acoperișul era realizat din paie sau stuf. Majoritatea locuințelor cercetate până acum aici sunt de formă rectangulară.

În interiorul acestora au fost cercetate mai multe tipuri de cuptoare care serveau la încălzit sau gătit. Astfel, avem cuptoare cu boltă, utilizate pentru copt (pâine) și săpate în peretele locuințelor sau cuptoare (plasate în unul din colturile locuințelor) cu pereții din blocuri de micașist și pietre de râu, cuptoare care erau utilizate la prepararea mâncării. Cuptoare pentru gătit au fost descoperite și în exteriorul locuințelor, acestea fiind amenajate în aer liber (posibil ca ele să fi fost protejate cu un acoperiș – șopron). Printre locuințe se aflau gropile în care erau aruncate resturile menajere.

Materialul arheologic descoperit în așezare constă în principal în ceramică, dar apar și alte categorii de obiecte. Ceramica descoperită până în prezent indică existența următoarelor tipuri de vase: oala fără toarte, țeștul și tăvița. Oalele fără toarte sunt lucrate pe o roată cu învârtire înceată (rotită cu mâna) sau modelate cu mâna. Țesturile și tăvițele sunt lucrate în totalitate cu mâna. Singurele vase decorate sunt oalele fără toarte, decorul constând în benzi de linii drepte asociate cu benzi de linii în val. Alte tipuri de obiecte: cuțite din fier, cataramă, gresii pentru ascuțit unelte ș.a.m.d.

Din punct de vedere cronologic, pe baza primelor rezultate oferite de cercetările desfășurate până în prezent, putem aprecia că așezarea de aici se datează undeva în a doua jumătate a sec. VII – prima jumătate a sec. VIII și practic se plasează în perioada de etnogeneză românească. Cel mai important fapt este că aici au fost descoperite două morminte de incinerare care sunt cronologic contemporane cu așezarea. Prezența acestor morminte indică existența unui cimitir care ar reprezenta locul de înmormântare al defuncțiilor din comunitatea de aici.¹⁹

Descoperirea acestor morminte oferă o foarte rară posibilitate de a cerceta în paralel și comparativ o așezare și cimitirul corespunzător acesteia. Existența acestor morminte este deosebit de importantă deoarece necropola din acest loc este prima de acest gen din spațiul nord-vestic al României.

6.2 Ilustrație

Prin intermediul a cinci fotografii sunt redată complexe arheologice reprezentând locuințe medievale timpurii și urmele unor cuptoare menajere.

6.3 Reconstituiri grafice

Pentru acest segment cronologic avem propunerea de reconstituire grafică a unei locuințe de suprafață, cu pereții din lemn acoperiți cu chirpici și acoperiș din paie sau stuf.

¹⁹ Alexandru V. Matei, Horea Pop, *op. cit.*, p. 413.

6.4 Replici (coppii științifice)

În partea de jos (stânga), pe o poliță transparentă sunt expuse copiile a două piese medievale din fier: lama unui cuțit montată într-un mâner din lemn și o cataramă.

Cu aceste ultime aspecte aduse în discuție, încheiem demersul nostru muzeografic, dar nu înainte de a ne exprima satisfacția pentru atingerea scopului propus, atât din perspectiva finanțatorului cât și a specialiștilor din muzeu.²⁰

Intitulată „Descoperiri arheologice la Zalău – Michelin – Dealul Lupului” expoziția a fost vernisată în data de 14 iulie 2005 și are un caracter permanent.

LISTA PIESELOR DUPĂ CARE S-AU EFECTUAT COPIILE PENTRU REALIZAREA EXPOZIȚIEI ÎN SPAȚIUL FIRMEI MICHELIN ROMSTEEL CORD S.A. ZĂLAU, JUD. SĂLAJ

Nr. crt.	Piesa	Complexe de epocă romană						Alte complexe	Total
		M1	M2	M3	M4	M5	M6		
1	Urnă fragmentar sau întreagă	1	1	1			1		4
2	Oase incinerate	X	X	X	X	X	X		X
3	Foarfece fier	1					1		2
4	Vârf lance fier	1			2		2		5
5	Amnar fier	1			1		2		4
6	Fibulă fier			2					2
7	Mâner scut fier				1				1
8	Umbo scut fier				1		1		2
9	Cuțit fier				3				3
10	Vârf săgeată				1		2		3
11	Solzi lorica squamata					15			15
12	Vase cu ofrandă						4		4
13	Cataramă fier						1		1
14	Spadă fier						1		1
15	Vas mic neolitic							1	1
16	Topor piatră							1	1
17	Săpăligă din corn							1	1
18	Prasnele de fus							3	3
19	Cuțit medieval fier							1	1
20	Cataramă medievală fier							1	1

²⁰ Această expoziție s-a materializat datorita ideii domnilor Phillippe le Blanc (președinte al S.C. Michelin Romsteel Cord S.A., Zalău) și dr. Alexandru V. Matei (cercetător științific principal I, MJIAZ) și concepută de comisar de expoziție dr. Horea Pop. Replicile (copiile științifice) expuse au fost realizate de către muzeograf (restaurator metal-ceramică) Emanoil Pripion și restaurator metal-ceramică Marius Micu. Piese originale au fost restaurate de către restauratorii metal Ana Pop, Elisabeta Marianciuc, Marius Micu și restaurator metal-ceramică Emanoil Pripion. Consultanță științifică: dr. Horea Pop, dr. Dan Bacuț-Crișan, drd. Daniel Sana. Fotografii: Horea Pop, Daniel Sana. Propuneri de reconstituire grafică: dr. Horea Pop, dr. Dan Bacuț-Crișan. Tehnoredactare computerizată: Victoria Olaru, Cosmin Filip. Traducere în limba franceză: Georgeta Drăgan.

Foto 1. Front expozițional – Michelin (vedere generală).

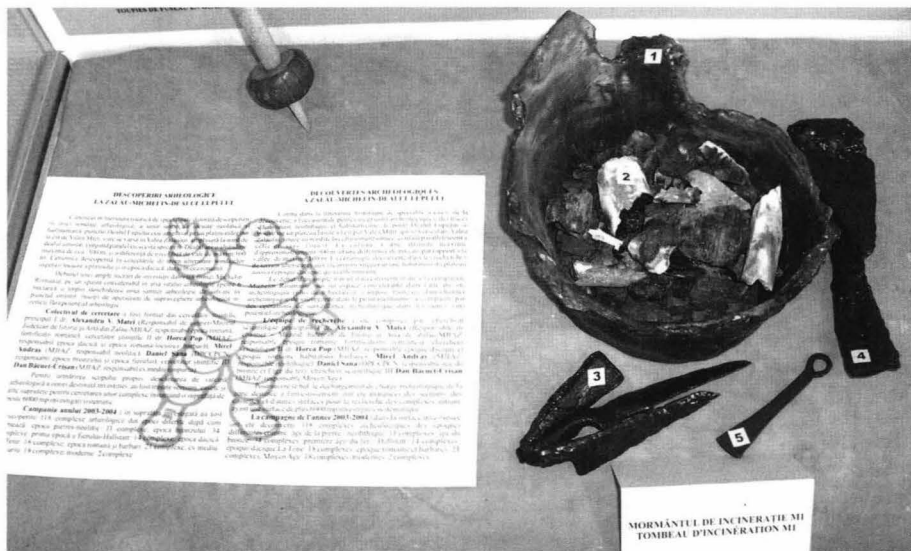

Foto 2. Reconstituirea inventarului mormântului M1 (replici).

Foto 3. Reconstituirea inventarului mormântului M4 (replici).

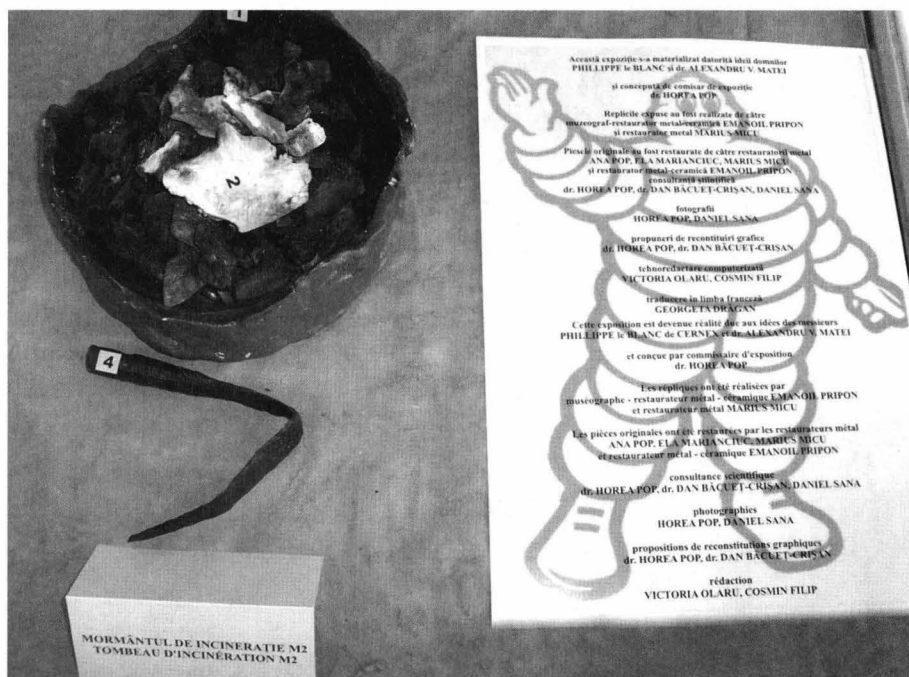

Foto 4. Reconstituirea inventarului mormântului M2 (replci).

Foto 5. Reconstituirea inventarului mormintelor M6 si M3 (replci).